

Egy dél-alföldi mezőváros büntető ügyei

Nagy Janka Teodóra könyvéről

Nagy Janka Teodóra, a jogtörténet és a népi jogszokáskutatás kiváló képviselője egy dél-alföldi mezőváros, Makó 1781–1821 közötti jogéletének bemutatására vállalkozott. A hatalmas forrásbázisra támaszkodó könyv egyben módszertani kísérlet is arra nézve, hogyan lehet egy lokális közösség meghatározott időszakra vonatkozó jogi iratain keresztül bemutatni és értelmezni a helyi társadalom mindennapi életét, értékrendjét, belső viszonyait, továbbá a tételes jog mellett élő és azt kiegészítő szabályozó rendszerét.

Ezt a „*Naponként elő forduló bajoknak el igazítása-i Protokolluma*” és a „*Mindennapi jegyzőkönyvekben*” című sajátos forrás csoport tette lehetővé, amely Makó bíraskodási jogának dokumentumait tartalmazza, és amely azt is bizonyítja, hogy a város a 18. század végére kivívta azt a jogát, megszerezte azt a kiváltságot, hogy a jobbágyok magánjogi vitáiban helyben eljárhasson. A szerző rámutat, hogy ezt segítették részben a makói jobbágyok szabados jogállásért való küzdelmei, valamint a Mária Terézia és II. József rendeletei hatására elindult modernizációs és polgárosodási folyamatok, az úrbéri rendelet, a Ratio educationis, a türelmi rendelet, a közigazgatási reformok stb. E vonatkozásban különösen fontosnak tekinthető a Novus Ordo Judicarius (1785. december 12.), amelynek első lépése az volt, hogy elkülönítette a közigazgatástól a jogszolgáltatást.

A szerző a büntetőügyeket és a magánjogi ügyeket külön taglalja, ezen belül is kettébontva a városi bíróság döntési jogkörébe tartozó enyhébb büntetőügyeket, valamint a „*Méltóságos Feldes Uraság Jurisdictionja elibe*” terjesztett ügyeket, azaz az úriszék, illetve a megyei törvényszék hatáskörébe tartozó komolyabb normaszegéseket. Makó esetében is az az országos joggyakorlat volt ugyanis érvényben, hogy a földesúr joghatósága alá tartozó területen történt súlyos bűncselekmények esetében az úriszék ítélkezett. E mellett 1741-től a püspök és földesúr szerződése alapján olyan ügyekben is dönthettek, ahol a büntetés mértéke maximum 6–12 forint, nőknél 12 korbács, férfiaknál 24 bot vagy pálca lehetett. Istenkáromlás, káromkodás, paráznaság, lopás, csavargás, becsületsértés, becstelenítés, rágalmazás, szidalmazás, testi sértések, károkozások, csendhábortások tartoztak a városi bíróság elé kerülő ügyek körébe.

Külön megemlíthető tehát a szerző büntetésekre vonatkozó forrásgyűjtése is. E szerint a makói bíraskodási gyakorlat elsősorban enyhe testi fenyítésre támaszkodott. A szabadságvesztéssel járó való büntetés rendkívül ritka volt, a városházán kialakított áristomba az utca kapitány rendelkezésére inkább megőrzésre, biztonsági letartóztatás, fogvatartás esetén kerültek rövid időre az emberek. Börtönbüntetést például akkor szabtak ki, ha az elkövetőt nem lehetett valamilyen okból testi fenyítéssel büntetni.

Nagy Janka Teodóra mintegy kétezer ügyet áttanulmányozva nyomon tudta követni azokat a változásokat is, amelyek az ügyek típusaiban következtek be a 19. század elejétől. A büntetőjogi ügyek mellett a magánjogi, ezen belül a kötelmi ügyek, a kölcsön és pénzkövetelések jelentek meg egyre gyakrabban, amelyek a gazdasági és társadalmi változásokat is mutatják.

Összefoglalásként kijelenti a szerző, hogy *„A jegyzőkönyvek tanúsága szerint ügyleteikben a makói polgárok erős érdekérvényesítők, de megoldást keresők voltak. Racionális megokolás esetén kompromisszumkésznek bizonyultak, felelősséget vállaltak egymásért. A vitás kérdésekben egy választott testület, a város tanácsa, azaz a makói bírák döntöttek ugyan, de a társadalmi ellenőrzés legfontosabb fóruma maga a város közössége volt, amely kialakította és betartatta értékrendjét, erkölcsi normáit.”* (Nagy J. T. 2012, 201.)

Végezetül érdemes megemlítenünk, hogy a kötet áttekintést ad a népi jogélet kutatástörténetéről – kitekintve a hasonló nemzetközi kutatásokra. A kiadvány végén bő angol nyelvű összefoglaló és gazdag irodalomjegyzék segíti a témában való további tájékozódást.

Nagy Janka Teodóra: Népi jogélet a Dél-Alföldön egy jogtörténeti és történeti forrás tükrében (1781–1821). Mindennapi jegyzőkönyvek a Makó Városában előfordult egyes bajos állapotokról. Pécsi Tudományegyetem Illyés Gyula Kar, Szekszárd, 2012. 272 p. (Documenta et Monographiae Universitas Quinqueecclesiensis Faculta de Illyés Gyula Nominata 1.)